

DOI: 10.31866/2410-1311.38.2021.245892
УДК 7.035.92-029:6

ТЕХНОЛОГІЯ У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Совгира Тетяна Ігорівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
ORCID: 0000-0002-7023-5361, e-mail: stisovgyra@gmail.com,
Київський національний університет культури і мистецтва,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Совгира, Т.І. (2021). Технологія у створенні художнього твору та організації творчого процесу. *Питання культурології*, (38), 186-194. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.245892>.

Анотація

Мета статті — виявити унікальну роль технології у створенні художнього твору та організації творчого процесу, з'ясувати її специфіку у виробництві художніх творів. Методологія ґрунтується на застосуванні аналітичного, теоретичного і концептуального методів дослідження значення технології як способу організації художнього процесу в культурному становленні людства. Наукова новизна полягає в теоретичному осмисленні поняття «технологія» як творчого методу. Виявлена формотворча роль технології у з'ясуванні стилю та жанру художнього твору. Висновки. Сучасне розуміння технології полягає у синтезі математичних, природничих наук та культурних надбань, яке застосовується скрізь, де йдеться про прогрес людства. Доведено, що технологія є методом художньої творчості — вона визначає специфіку твору з практичного боку. Тому впродовж культурного становлення людства відбувається поступове технологічне вдосконалення мистецтва. Виявлено, що техніко-технологічні відмінності не тільки впливають на формування різних видів і напрямів мистецтва, але й призводять до утворення різноманітних жанрів та їх диференціації, а також класифікації жанрово-стилістичного розмаїття. Застосування певної виробничої техніки в творчості формує художній стиль. Встановлено, що художній стиль являє собою «застиглий» у творі відбиток техніки та технології його виготовлення, виробництва. Тобто поняття художнього стилю невід'ємне від технології організації художнього процесу. Визначено, що специфіка технології обумовлюється витратним матеріалом. Зокрема, відповідно до цього назви живописних технік часто збігаються з витратними матеріалами. Зауважено, що у мистецтві скульптури також простежується формоутворювальна роль технології у процесі художнього виробництва.

Ключові слова: технологія; художній стиль; культурний прогрес; художній твір; техніка

Вступ

В епоху індустріалізації усіх сфер людської життєдіяльності впровадження інноваційних технологій актуальне, оскільки застосовується скрізь, де йдеться про прогрес людства. Посилюється тенденція до залучення комп'ютерних технологій в усі сфери, навіть там, де здавалося б це неможливо. Не виключенням став й культурологічний простір. Все частіше з'являються такі словосполучення: «автоматизація творчого процесу», «технологічне мистецтво», «цифрове мистецтво» тощо. Однак новостворені «терміни» викликають низку полемічних дискусій, адже в усіх без виключення словниках та енциклопедичних виданнях, поняття технологія не має нічого спільного з мистецтвом. Зокрема, 2002 р. у журналі «Промисловість, технології та глобальний ринок» знаходимо таке визначення: «Технологія — поняття, що вживається для означення простих інструментів (лому, дерев'яної ложки), а також складних машин (космічної станції або прискорювача частинок). Інструменти і машини не обов'язково повинні бути матеріальними; віртуальні технології, зокрема комп'ютерне програмне забезпечення та бізнес-методи також означаються словом “технології”» (National Science Foundation, 2002). Звертаючись до юридично закріпленого визначення терміна «технологія» у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (Верховна Рада України, 2006) під цим поняттям розуміється «результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг».

Отже, сучасне розуміння технології полягає у синтезі математичних, природничих наук та культурних надбань. Що ж стосується мистецтва, то тут виявляється певна розбіжність у трактуванні цього поняття.

Серед науковців існують досить суттєві розбіжності визначення технології. Зокрема, на думку А. Еспінаса (Espinas, 1897) «технологія — це наука про накопичений досвід». Водночас науковець і видатний математик Я. Мацек (Масек 2004) вказує, що «в основі становлення культури (зокрема кіберкультури) лежить розвиток інтернет-технологій». Не можемо залишити поза увагою й термін «технологічне мистецтво», що був запропонований французьким істориком і мистецтвознавцем Ф. Поппером (Popper 2007). Він пропонує розглядати це поняття як результат фундаментальної інтеграції мистецтва і технологій ХХ–ХХІ ст. Схожу позицію знаходимо також в роботах його послідовників Г. Франке (Franke, 1971), Д. Галкіна (Галкин, 2013), М. Ловджой (Lovejoy 2004). Однак, попри поширення цієї концепції в дзеркалі наукової критики, судження науковців є досить суперечливими, оскільки будь-який художній процес передбачає виконання певної технології та використання техніки, тому вже є технологічним з самого початку своєї організації. Відтак не технологічного мистецтва не існує.

Проти ідеї «технологічного мистецтва» виступає науковець та історик Л. Гумільов (Гумилев, 1997), стверджуючи, що «культура — творіння рук і розуму, система жорстка, хоча і замкнута, не здатна до самостійного розвитку. Будь-який

предмет, створений людиною, набуває форми, що консервує матеріал: камінь, метал чи слово або музичну мелодію». Отже, культурними надбаннями людства є артефакти, виготовлені технікою та у певний спосіб. Схожу думку висловлює мистецтвознавець С. Безклубенко (2003): «технологія, буди осмислена у своїй закономірності, стає основою творчого методу, естетизована — зображально-виражальним засобом мистецтва» (с. 29). На питання відмінності мистецтва та науки автор влучно відповідає: «Хибна думка про кардинальну відмінність художньої та наукової творчості (хоча своєрідність кожного виду — факт незаперечний) має своїм наслідком, зокрема, й поширене серед особливо честолюбних початкуючих митців уявлення про мистецтво як про нібито суцільний феєрверк відкриттів... Насправді творчість у всіх сферах у своїй основі перебігає за тими ж самими закономірностями — що у “високому” мистецтві, що у “сірому” ремеслі, що у “всемогутній” техніці» (Безклубенко 2003, с. 28). Отже, відбувається своєрідне «протистояння» поглядів тих, хто надмірно захошений у технологію та тих, хто знецінює її в розгляді художньої творчості.

Водночас недостатньо розглянутими залишаються питання впливу технології на специфіку виробництва художніх творів.

■ **Мета статті**

Мета статті — виявити унікальну роль технології у створенні художнього твору та організації творчого процесу, з'ясувати її специфіку у виробництві художніх творів. Методологія ґрунтується на застосуванні аналітичного, теоретичного і концептуального методів дослідження значення технології як способу організації художнього процесу в культурному становленні людства. Наукова новизна полягає в теоретичному осмисленні поняття «технології» як творчого методу. Виявлена формотворча роль технології у з'ясуванні стилю та жанру художнього твору.

■ **Виклад матеріалу дослідження**

Від часу виникнення перших видів мистецтва особливістю організації художнього процесу стає спосіб виготовлення художніх творів. Така технологія являла собою узвичаєні на практиці методи роботи з технікою та матеріалом. Тож з перших днів культурна діяльність являє собою виробництво речей (здебільшого духовного призначення). З часом у процесі трансформації технічного забезпечення та власного осмислення художньої творчості змінилась й технологія. Ці трансформаційні процеси змінювали хід розвитку того чи іншого виду людської діяльності та призвели до невпинного культурного прогресу людства. Яскравим прикладом може бути еволюція писемності: від предметного письма (де люди передавали інформацію за допомогою різних предметів) до піктографічного та ієрогліфічного; від складового — до алфавітного; від рукопису — до друку.

У мистецтві такі зміни технологічного прогресу впливали не лише на його розвиток, а й відбувалася диференціація видів, напрямів, класифікація жанрово-стилістичного розмаїття. Оскільки технологія являє собою логіку техніки, тобто спосіб використання технічних засобів, — а їх багато, вони різноманіт-

ні, — тож і результат стає відмінним. Причому техніко-технологічні відмінності не тільки впливають на формування різних видів мистецтва, але й призводять до утворення різноманітних жанрів та стилів у самих цих мистецтвах. Так, фарби та способи їх використання дали початок таким образотворчим мистецтвам, як живопис та графіка. Звуки, техніка й технологія їх видобування та подальше поєднання вплинули на появу нових інструментів, виникнення нових стилів та ін. Водночас в різних видах мистецтва тема (проблема) може порушуватись одна, а от виразні засоби (рухи в хореографії, звуки — в музичному, колір та мазки фарб — в живописі) — є відмінними. Відтак, техніка виконання формує специфіку уречевленого художнього твору та визначає його приналежність до виду мистецтва. Отже, поняття художнього стилю невід'ємне від технології організації художнього процесу.

Застосування певної виробничої техніки у творчості формує художній стиль — «особливість форми твору мистецтва, що досягається цілісністю творчого методу, способів формоутворення, засобів композиції, індивідуальної манери і техніки» (Власов, 2008, с. 460), властивих художникам певного історичного періоду (епохи, регіону тощо). Дж. Вазарі (Вазари, 1956) «стиль» замінює поняттям «манери» — етимологічне походження поняття «манера» (від лат. *manus* — рука) пояснює формотворчу роль способу творення художнього твору у процесі формування індивідуального почерку митця. Яскравим прикладом формотворчої ролі виробничої технології є скульптура, оскільки матеріали диктують специфіку роботи та по-різному підкоряються велінням фантазії майстра. «М'який камінь спонукає до гладких площин і гострих граней, твердий — захочує заокруглення; в глині зазвичай виникають злегка розпливчасті форми, слонова кістка вимагає шаруватого трактування тощо. Матеріал тоді дає бажаний ефект, коли використовують всі його можливості до кінця і водночас коли від нього не вимагають більшої експресії, ніж він здатний дати» (Виппер, 1985, с. 57). Щоб упевнитися у правдивості слів потрібно лише згадати різновиди скла: богемського, венеціанського, гутного. Адже назва матеріалу вказує не тільки на географічне добування та використання, а на суто технологічний досвід обробки і виготовлення скляних виробів. Богемське є дутим, виготовляється здебільшого дуттям скляного полотна. Венеційське скло відмінне своїм яскравим забарвленням, що досягається через додавання кольорових солей металів, емалі та золота, непрозорою структурою та наявністю «лускатих» орнаментів, що імітують тріщини. Схожим за зовнішніми ознаками є гутне скло, поширене в українській та білоруській практиці, однак технологічно воно виготовляється біля скловарної печі (в гарячому стані) (Петрякова, 1975). Також у живописі специфіка стилю обумовлюється витратним матеріалом. Відповідно до цього назви живописних технік часто збігаються з витратними матеріалами — темпера, гуаш, пастель, туш, фреска, гратаж, гризайль, акварель, акрил, восковий і навіть цифровий живопис. Все це вказує на формоутворювальну роль технології у процесі художнього виробництва.

Мистецтво як окрема галузь культури часто ототожнюється з художньою творчістю і означає загальне поняття всіх видів мистецтв (літератури, образотворчого мистецтва, декоративно-ужиткового, сценічного, музичного, ар-

хітектури тощо). Цікавим у контексті даного дослідження є дещо глумливий вислів А. Барановської (2020) щодо визначення поняття мистецтва та його меж: «Відповідно до закону співвідношення обсягу та змісту будь-якого поняття, — стверджує авторка, — чим ширший обсяг поняття, тим вужчий його зміст. І якщо обсяг мистецтва — все, то зміст мистецтва втрачається. Тож ідея про відсутність меж у мистецтві є згубною для його змісту, суті». Понад те, у зазначеній роботі знаходимо твердження американського художника та теоретика мистецтва П. Зіффа: «Ми знаємо, що таке мистецтво, коли ніхто про це нас не питає; тобто ми знаємо досить добре, як правильно застосовувати слово “мистецтво”. А коли нас питають, що таке мистецтво, ми не можемо відповісти» (Барановська, 2020, с. 76).

У цьому контексті виявляється, що не тільки мистецтво, а й культура загалом залежна від технології організації художнього процесу. «Технології можна розглядати як діяльність, яка формує або змінює культуру», — зазначає А. Боргман (Borgmann, 2006), вказуючи на безпосередній зв'язок технологічного прогресу та художньої творчості.

Висновки

Отже, технологією називають метод художньої творчості, що визначає специфіку мистецтва з практичного боку. Людина перебуває в постійному пошуку певного способу творення художнього твору, технології застосування предметів побуту та інструментарію в мистецькій практиці. Тому впродовж культурного становлення людства відбувається поступове технологічне вдосконалення мистецтва.

Встановлено, що художній стиль являє собою «застиглий» у творі відбиток техніки та технології його виготовлення, виробництва. Специфіка технології обумовлюється витратним матеріалом. Зокрема, живописна техніка часто збігається з витратними матеріалами — темпера, гуаш, пастель, туш, фреска, графіт, гризайль, акварель, акрил, восковий і навіть цифровий живопис. У мистецтві скульптури рельєф, барельєф, горельєф і округла скульптура так само обумовлені використанням різних матеріалів, що вказує на формоутворювальну роль технології у процесі художнього виробництва.

Список використаних джерел

- Барановська, А. (2020). Межі мистецтва: наукові та навколохудожні дискусії. В В. В. Карпов (Ред.), *Український мистецтвознавчий дискурс* (с. 71–86). Baltija Publishing.
- Безклубенко, С. (2003). *Всезагальна теорія та історія мистецтва*. Київ.
- Вазари, Дж. (1956). *Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих* (Т. 1). Искусство.
- Верховна Рада України. (2006, 14 вересня). *Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій* (№ 143-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>
- Виппер, Б. Р. (1985). *Введение в историческое изучение искусства*. Изобразительное искусство.

- Власов, В. Г. (2008). Стиль. В *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства* (Т. 9, с. 460). Азбука-Классика.
- Галкин, Д. В. (2013). От вдохновения машинами к искусственной жизни: этапы развития технологического искусства. *Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение*, 1(9), 44–51.
- Гумилев, Л. Н. (1997). *Этногенез и биосфера Земли*. Институт ДИ–ДИК.
- Петрякова, Ф. С. (1975). *Українське гутне скло*. Наукова думка.
- Borgmann, A. (2006). Technology as a Cultural Force: For Alena and Griffin. *The Canadian Journal of Sociology*, 31(3), 351–60. <https://doi.org/10.1353/cjs.2006.0050>. S2CID 144251172.
- Espinas, A. (1897). *Les Origines de la technologie*. Paris.
- Franke, H. W. (1971). *Computergraphik-Comouterkunst*. Bruckmann.
- Lovejoy, M. (2004). *Digital Currents: Art in the Electronic Age*. Routledge.
- Macek, J. (2004). Defining Cyberculture. In P. Binková, & J. Volek (Eds.), *Média a Realita* (pp. 35–65). Masaryk University. https://web.archive.org/web/20070703200319/http://macek.czechian.net/defining_cyberculture.htm
- National Science Foundation. (2020, April). *Industry, Technology and the Global Marketplace: International Patenting Trends in Two New Technology Areas. Science and Engineering Indicators 2002*. <https://wayback.archiveit.org/5902/20150628100427/http://www.nsf.gov/statistics/seind02/c6/c6s5.htm>
- Popper, F. (2007). *From Technological to Virtual Art*. MIT Press Cambridge.

References

- Baranovska, A. (2020). Mezhi mystetstva: naukovi ta navkolokhudozhni dyskusii [The limits of art: scientific and artistic discussions]. In V. V. Karpov (Ed.), *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs [Ukrainian Art Criticism Discourse]* (pp. 71–86). Baltija Publishing [in Ukrainian].
- Bezklubenko, S. (2003). *Vsezahalna teoriia ta istoriia mystetstva [General Theory and History of Art]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Borgmann, A. (2006). Technology as a Cultural Force: For Alena and Griffin. *The Canadian Journal of Sociology*, 31(3), 351–60. <https://doi.org/10.1353/cjs.2006.0050>. S2CID 144251172 [in English].
- Espinas, A. (1897). *Les Origines de la technologie*. Paris [in French].
- Franke, H. W. (1971). *Computergraphik-Comouterkunst*. Bruckmann [in English].
- Galkin, D. V. (2013). Ot vdokhnoveniya mashinami k iskusstvennoi zhizni: etapy razvitiya tekhnologicheskogo iskusstva [From Machine Inspiration to Artificial Life: Stages of Development of Technological Art]. *Bulletin of Tomsk State University. Culturology and Art History*, 1(9), 44–51 [in Russian].
- Gumilev, L. N. (1997). *Etnogenez i biosfera Zemli [Ethnogenesis and the Earth's Biosphere]*. Institut DI–DIK [in Russian].
- Lovejoy, M. (2004). *Digital Currents: Art in the Electronic Age*. Routledge [in English].
- Macek, J. (2004). Defining Cyberculture. In P. Binková, & J. Volek (Eds.), *Média a realita* (pp. 35–65). Masaryk University. https://web.archive.org/web/20070703200319/http://macek.czechian.net/defining_cyberculture.htm [in English].

- National Science Foundation. (2020, April). *Industry, Technology and the Global Marketplace: International Patenting Trends in Two New Technology Areas. Science and Engineering Indicators 2002*. <https://wayback.archiveit.org/5902/20150628100427/http://www.nsf.gov/statistics/seind02/c6/c6s5.htm> [in English].
- Petriakova, F. S. (1975). *Ukrainske hutne sklo [Ukrainian Tempered Glass]*. Naukova dumka [in Ukrainian].
- Popper, F. (2007). *From Technological to Virtual Art*. MIT Press Cambridge [in English].
- Vazari, G. (1956). *Zhizneopisaniya naibolee znamenitykh zhivopistsev, vayatelei i zodchikh [Biographies of the Most Famous Painters, Sculptors and Architects]* (Vol. 1). Iskusstvo [in Russian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). *Pro derzhavne rehulivannia diialnosti u sferi transferu tekhnolohii [On State Regulation of Activities in the Field of Technology]* (№ 143-V). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text> [in Ukrainian].
- Vipers, B. R. (1985). *Vvedenie v istoricheskoe izuchenie iskusstva [Introduction to the Historical Study of Art]*. Izobrazitel'noe iskusstvo [in Russian].
- Vlasov, V. G. (2008). Stil'. In *Novyi entsiklopedicheskii slovar' izobrazitel'nogo iskusstva [A New Encyclopedic Dictionary of Fine Arts]* (Vol. 9, p. 460). Azbuka-Klassika [in Russian].

■ TECHNOLOGY IN WORK OF ART AND THE CREATIVE PROCESS STRUCTURING

■ Tetiana Sovhyra

■ *PhD in Art Studies, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-7023-5361, e-mail: stisovgyra@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

■ Abstract

The purpose of the article is to clarify the unique role of technology in creating a work of art and creative process structuring. The research methodology is based on applying analytical, theoretical and conceptual research methods for 'technology' term to structure the artistic process in the cultural development of humankind. The scientific novelty lies in the theoretical comprehension of the concept of technology as a creative method. The article reveals the formative role of technology in elucidating the style and genre of a work of art. Conclusions. The actual understanding of technology lies in the synthesis of mathematical, natural sciences and cultural achievements, which is applied wherever it is about the progress of humankind. The article proves that technology is a method of artistic work — it determines the specificity of work from a practical point of view. Therefore, during the cultural development of humankind, there is a step-by-step technological improvement of art. It was revealed that technical and technological differences affect the formation of various types and directions of art and lead to the formation of various genres and their differentiation, as well as the classification of genre and stylistic diversity. The use of a certain technique in creativity forms an artistic style. It has been

established that the artistic style is a static imprint of the production technique and technology in a work of art. The concept of an artistic style is inseparable from the technology of structuring the creative process. It has been determined that the specificity of the technology is determined by the consumable material. In particular, according to this, the names of painting techniques often coincide with consumables. It is noticed that in the art of sculpture, the formative role of technology in artistic production is also traced.

■ **Keywords:** technology; artistic style; cultural progress; artwork; technique

■ ТЕХНОЛОГИЯ В СОЗДАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

■ **Совгира Татьяна Игоревна**

■ *Кандидат искусствоведения, доцент,
ORCID: 0000-0002-7023-5361, e-mail: stisovgyra@gmail.com,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

■ Аннотация

Цель статьи — выявить уникальную роль технологии в создании художественного произведения и организации творческого процесса, выяснить ее специфику в производстве художественных произведений. Методология основывается на применении аналитического, теоретического и концептуального методов исследования значения технологии как способа организации художественного процесса в культурном становлении человечества. Научная новизна заключается в теоретическом осмыслении понятия «технология» как творческого метода. Обнаружена формообразующая роль технологии в выяснении стиля и жанра художественного произведения. Выводы. Современное понимание технологии заключается в синтезе математических, естественных наук и культурных достижений, которое применяется везде, где речь идет о прогрессе человечества. Доказано, что технология является методом художественного творчества — она определяет специфику произведения с практической стороны. Поэтому в течение культурного становления человечества происходит постепенное технологическое совершенствование искусства. Выявлено, что технико-технологические отличия не только влияют на формирование различных видов и направлений искусства, но и приводят к образованию различных жанров и их дифференциации, а также классификации жанрово-стилистического разнообразия. Применение определенной производственной техники в творчестве формирует художественный стиль. Установлено, что художественный стиль представляет собой «застывший» в произведении отпечаток техники и технологии его изготовления, производства. То есть понятие художественного стиля неотъемлемо от технологии организации художественного процесса. Определено, что специфика технологии обуславливается расходным материалом. В частности, согласно этому названию живописных техник часто совпадают с расходными материалами. Замечено,

что в искусстве скульптуры также прослеживается формообразующая роль технологии в процессе художественного производства.

■ **Ключевые слова:** технология; художественный стиль; культурный прогресс; художественное произведение; техника

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.